

Johan Harstad

Eddy Waumans

Buzz Aldrin, hvor ble det av deg i alt mylderet (2005), zei Johan Harstad in een interview, "er en bevisst utforskning av monotonien". Dat kan wel zijn, maar het is in de eerste plaats toch een portret van Mattias, een nog jonge man die, waarschijnlijk in tegenstelling met de meerderheid van de mensen, helemaal niet beroemd zou willen zijn. Hij verkiest integendeel een zo onopvallend mogelijk leven en wil zo weinig mogelijk sporen achterlaten:

våren 1979 bestemte jeg meg for å forsvinne i mylderet der ute, bli nummer to, en som gjorde nytte for seg i stedet for å prøve å stikke seg ut, gjorde jobben jeg ble bedt om¹. (92)

Hvis jeg kunne få et eneste ønske oppfylt, har jeg tenkt at jeg ville ønsket at ingenting forandret seg. Alt evig fiksert. Jeg ville ha forutsigbare dager.² (21)

Dat verklaart ook zijn fascinatie voor Buzz Aldrin, de tweede man op de maan (Mattias is zelf geboren op de dag dat Armstrong en Aldrin als eersten voet op de maan zetten) en ook de tweede man die ooit een ruimtewandeling maakte. Armstrong die naam herinnert iedereen zich ergens nog wel, maar Buzz Aldrin is allang uit het collectieve geheugen verdwenen.

Op 29-jarige leeftijd belandt Mattias in een diepe emotionele crisis: Helle, het meisje met wie hij al heel lang samen is, laat hem in de steek, en het tuincentrum waar hij werkt gaat failliet. Nadat hij zich op een ferry naar de Færøer laveloos gedronken heeft komt hij als het ware toevallig terecht in het opvangcentrum van psychiater Havstein Garðalið in het kleine plaatsje Gjógv:

Det dreier seg om et sted for dem som ikke lenger har behov for å være på lukket institusjon her eller i Danmark, men som likevel ikke føler seg helt klare til å bo for seg selv. Av forskjellige grunner. La oss bare si det slik at hvis du har bodd på institusjon for lenge, over flere år, blir du altfor vant til det. Da kan det være fint å bo på et sted som ligner. Eller, la oss si det slik: Alle ønsker at noen skal passe på dem. Så det er det jeg gjør. Jeg passer på dem. Sørger for at de har det bra.³ (144)

¹ in de lente van 1979 besloot ik in al die drukte in de wereld te verdwijnen, nummer twee te worden, iemand die nuttig wilde zijn in plaats van op te vallen, die deed wat hem gevraagd werd. (79) (vertaling Paula Stevens)

² Als ik één enkele wens had mogen doen, zou ik gewenst hebben dat er niets veranderde. Dat alles eeuwig vastlag. Ik wil voorspelbare dagen. (19) (vertaling Paula Stevens)

³ Het gaat om een tehuis voor mensen die hier of in Denemarken niet langer in een gesloten inrichting hoeven te zitten, maar die er voor hun gevoel nog niet helemaal aan toe zijn om op zichzelf te wonen. Om verschillende redenen. Laten we het gewoon zo zeggen, als je te lang in een inrichting hebt gewoond, jarenlang, dan raak je daar te zeer aan gewend. Dan kan het prettig zijn om op een plek te wonen die erop lijkt. Of laten we het zo zeggen: iedereen heeft graag iemand die op hem past. Dus dat doe ik. Ik pas op hen. Zorg ervoor dat het goed met hen gaat. (123) (vertaling Paula Stevens)

De andere "ingezetenen" zijn Anna, Palli, Ennen (Mattias ontdekt later dat ze eigenlijk Sofia heet) en later ook Carl, een fotograaf die in Bosnië traumatische ervaringen opgelopen heeft.

Het is de monotonie van het leven in Gjógv waarnaar Harstad in het interview verwijst: op de Færøer valt er nu eenmaal weinig te "beleven", ook al wordt de monotonie nu en dan onderbroken door wat Mattias "Kodakmomenten" noemt. Toch telt Buzz Aldrin, hvor ble det av deg i alt mylderet meer dan 600 bladzijden en verveelt dit verhaal over vriendschap, liefde, dood, hoop en occasioneel conflict binnen een kleine gemeenschap op geen enkel moment. Je zou het een "includerende" roman kunnen noemen: Mattias is de hele tijd aan het woord en betreft de lezer bij wat er gebeurt. Een belangrijke rol hierbij speelt de door Harstad aan Mattias toegemeten vertelstijl: vaak erg lange zinnen, een woordenstroom die onthullend werkt maar terzelfder tijd ruimte voor interpretatie laat. Een voorbeeld:

Og det var det det holdt på å gjøre rundt meg, biter begynte å falle på plass igjen, ikke fordi jeg endelig hadde bøyd meg ned og lett etter brikkene som hadde seilt over bordkanten og forsvunnet ned på gulvet, men kanskje fordi jeg hadde brukt flere uker på å gi opp allerede, gi opp de tafatte forsøkene på å reparere meg selv, skru sammen boltene uten arbeidstegning for hånden, lime meg og de ødelagte bitene tilbake på plass, brukt flere uker, liggende på ryggen i sengen, sittet i åpent vindu om natten og sakte, men sikkert lagd nye brikker, hele puslespill, jeg hadde endelig gitt fullstendig opp, og det var først nå, her, akkurat her, at ting begynte å gå veien, at jeg begynte å pusle nye brikker, og de så bedre ut enn de forrige.⁴ (207-208)

Is Buzz Aldrin, hvor ble det av deg i alt mylderet een optimistische roman? Het einde, met het verslag van een reis die oorspronkelijk alleen maar in de verbeelding van psychiater Havstein bestond lijkt dat te suggereren. En ook daarvoor heeft Mattias al een moment gekend waarop hij zich realiseerde dat

for aller første gang i livet mitt er det noen som virkelig behøver meg⁵ (354)

Over dat einde gesproken: in het al vermelde interview geeft Harstad aan dat zijn roman

er nok omtrent femti sider for lang, det ser jeg nå i ettertid. Eller: Den er akkurat for lang nok. Men i

---

⁴ En dat was precies wat er nu om me heen gebeurde, er kwam orde, de stukjes vielen weer op hun plaats, niet omdat ik me eindelijk gebukt had om de puzzelstukjes die over de rand van de tafel waren gevallen op te rapen, maar meer omdat ik al wekenlang bezig was het op te geven, de machteloze pogingen op te geven om mezelf te repareren, zonder handleiding de bouten weer vast te schroeven, mezelf te lijmen en de kapotte stukjes weer op hun plek te leggen, ik had er weken voor nodig gehad, op mijn rug in mijn bed, had 's nachts voor het open raam gezeten en langzaam maar zeker nieuwe stukjes neergelegd, hele puzzels, ik had het uiteindelijk helemaal opgegeven en pas nu, hier, precies hier, begon het de goede kant op te gaan, begon ik met nieuwe stukjes te puzzelen, en die zagen er beter uit dan de vorige. (162) (vertaling Paula Stevens)

⁵ voor de eerste keer in mijn leven is er iemand die me echt nodig heeft (273) (vertaling Paula Stevens)

*mange av de utenlandske utgavene har jeg gjort kutt tilsvarende omtrent femti sider, og det ser ikke ut til å ha skadet den.*⁶

Zo ontbreekt het "einde" (ongeveer de laatste 25 bladzijden) in de Nederlandse vertaling, waardoor die een meer "open" einde krijgt. Ook Sarah Salmer geeft in haar recensie aan dat ze het laatste deel "der Mattias plutselig befinner seg i året 2019" "overflødig" vindt. Er zijn in de Nederlandse uitgave overigens nog een aantal passages weggelaten: ze telt zo'n 480 bladzijden; de Noorse ongeveer 630.

Wie Hässelby (2007) in het Noors leest mist waarschijnlijk iets. Dat is minder het geval voor wie zich met de Nederlandse vertaling tevreden stelt: daar heeft Johan Harstad voor een nawoord gezorgd. Voor de naam van zijn hoofdfiguur, Albert Åberg, heeft de auteur zich laten inspireren door Alfons Åberg, de "held" van een reeks populaire kinderboeken van de Zweedse schrijfster Gunilla Bergström. Een paar ervan werden ook in het Nederlands vertaald: het figuurtje in kwestie heet daar Alfons Alfrink.

*Da Gunilla Bergström tidlig på 70-tallet ga ut sin første barnebok om Albert Åberg, visste hun ikke at han skulle bli en kjent og kjær figur for alle svenske og norske barn i årtier fremover. Det hun heller ikke visste, var at Albert skulle bli hovedperson i en norsk roman i 2007. Det er Johan Harstad som har knabbet Albert, gitt ham noen år på baken og puttet ham inn i Stockholms-forstaden Hässelby.*⁷

schreef Anne Cathrine Straume in haar bespreking van de roman. Ook een paar andere figuren uit Hässelby (Milla, naar wie verwezen wordt, en Viktor, die effectief optreedt) refereren naar de kinderreeks.

Op Straumes vraag

*Og Albert Åberg som 40-åring, hvordan er han? Har han det samme runde, nesten hårløse hodet og det samme lure smilet som da han som femåring overrumplet pappa for fjortende gang?*⁸

is het antwoord wel duidelijk "nee".

Het is niet zo eenvoudig om te zeggen tot welk romantype Hässelby behoort: Harstad mengt heel wat genres door elkaar. De roman heeft iets van een familieroman, maar dan wel één over een heel beperkte familie. De verhouding tussen Albert en zijn vader Bertil speelt een belangrijke rol in de roman en ze is heel anders dan in de kinderboeken.

⁶ is ongeveer vijftig bladzijden te lang, dat zie ik nu achteraf. Of: hij is net te lang genoeg. Maar in vele van de buitenlandse uitgaven heb ik ongeveer vijftig bladzijden weggelaten, en het lijkt het [boek] geen kwaad gedaan te hebben.

⁷ Toen Gunilla Bergström vroeg in de jaren 70 haar eerste kinderboek over Albert Åberg publiceerde, wist ze niet dat hij voor alle Zweedse en Noorse kinderen decennialang een bekende en geliefde figuur zou worden. Wat ze ook niet wist, is dat Albert het hoofdpersonage zou worden in een Noorse roman uit 2007. Het is Johan Harstad die Albert ontvoerd heeft, hem een aantal jaren ouder heeft laten worden, en hem in Hässelby, een voorstad van Stockholm, neergepoot heeft.

⁸ En Albert Åberg op 40-jarige leeftijd, wat voor iemand is hij? Heeft hij hetzelfde ronde, zo goed als kale hoofd en dezelfde slimme glimlach als toen hij als vijfjarige zijn papa voor de zoveelste keer overrompelde?

Alberts moeder verliet haar vader een paar dagen na de geboorte van haar zoon en is sindsdien nooit meer opgedoken. De voortdurende zorgzame aanwezigheid van zijn niet-ambitieuze vader wordt door Albert vanaf zijn adolescentie als verstikkend ervaren: hij ziet zijn vader

*som en deprimert saltstotte som bare syntes synd på seg selv fordi han hadde mistet noe som han ikke engang visste at han aldri hadde hatt i utgangspunktet.*⁹ (103)

In 1985 trekt Albert er effectief op uit: met Interrail gaat het Duitslandwaarts. Hij belandt uiteindelijk in Hong Kong als tolk voor een Duitser met een waanzinnig businessplan en beleeft daarna nog een romance in Parijs. Uiteindelijk krijgt hij echter wroeging omdat hij zijn vader alleen achtergelaten heeft en keert dan terug naar het troosteloze Hässelby, ook al besft hij maar al te goed dat de vooruitzichten daar niet bepaald denderend zijn:

*Det var på høy tid at han kom seg over kneika ig fikk seg sitt eget liv, men det hadde satt seg fast i pausemodus for lenge siden, det livet, og jeg visste at mitt også ville gjøre det med en gang jeg dro tilbake.*¹⁰(80)

De volgende twintig jaar zal hij doorbrengen als bediende in de lokale winkel van een elektronikaketen.

Hässelby heeft daarmee ook wat van een psychologische roman. Na de dood (zelfmoord?) van zijn vader (waarbij eerst een gevoel van opluchting primeerde) krijgt hij psychotische neigingen:

*Det var som om virkeligheten og fantasien hadde slått seg sammen uten å gi meg beskjed om det.*¹¹ (385)

Met de existentialistische roman heeft Hässelby dan weer gemeen dat (een gevoel van) menselijk onvermogen na verloop van tijd een steeds belangrijker rol begint te spelen en uiteindelijk op de volgende geprojecteerde zelfevaluatie uitdraait:

*på tross av at objektet fra begynnelsen av var regnet som det fineste menneske av dem alle, er det ikke mulig å treffe noen annen konklusjon enn at han, som de andre observasjonsobjektene, har vært en eneste stor skuffelse.*¹² (430)

---

⁹ een depressieve zoutpilaar die alleen maar medelijden met zichzelf had omdat hij iets was kwijtgeraakt waarvan hij in eerste instantie niet eens wist dat hij het had gehad. (81) (vertaling Paula Stevens)

¹⁰ Het was hoog tijd dat hij over de schok heen kwam en een eigen leven ging leiden, maar dat was al een hele poos geleden in de pausstand blijven steken, dat leven, en ik wist dat dat ook met mijn leven zou gebeuren zodra ik terugging. (61) (vertaling Paula Stevens)

¹¹ Het was alsof werkelijkheid en fantasie een verbond waren aangegaan zonder mij daarvan op de hoogte te stellen. (297) (vertaling Paula Stevens)

¹² ondanks het feit dat het object van het begin af aan werd beschouwd als de beste mens van allemaal, is het niet mogelijk een andere conclusie te trekken dan dat hij, net als de andere observatieobjecten, één grote teleurstelling is geweest. (332) (vertaling Paula Stevens)

Een tijdsdocument is de roman dan weer door zijn beschrijving van de jaren 80,

*det tiåret som senere skulle bli husket for at nesten alle ga faen og håpet på det beste, men fryktet det verste.*¹³ (154)

Voeg daarbij nog een snuif absurdisme o. a. door het gegoochel met Koestlers theorie over niet-causale maar niet-toevallige en recurrente verbanden:

*Det fantes ingen tilfældigheter. Det fantes sammenhenger, mønstre det var umulig å bli klok på.*¹⁴ (315-316)

Ook het sciencefictionachtige einde (waarbij de demontering waarnaar in de ondertitel verwezen wordt, erg letterlijk genomen wordt) past hierbij.

Harstad bevestigt met Hässelby wat hij al in Buzz Aldrin getoond had: hij is een verteller die, gebruik makend van een bedrieglijk eenvoudige stijl, zijn lezer voortdurend weet te boeien – de gelaagdheid van de roman speelt hierbij natuurlijk ook een belangrijke rol. Over het einde van Hässelby kan je van mening verschillen, maar dat

*"Hässelby" styrker Johan Harstads posisjon som en av Norges mest interessante unge forfattere.*¹⁵

zoals Marie G. Aubert het formuleert, bestaat geen twijfel.

Heeft Johan Harstad iets met de maan? In Buzz Aldrin, hvor ble det av deg i alt mylderet? werd er in de titel naar verwezen en was hij in de roman zelf op de achtergrond aanwezig, in Darlah - 172 timer på månen (2008) spelen de maan en wat er daar te vinden is een nog veel belangrijke rol. Zelf relateert hij in een interview met de webkrant ABC Nyheter die veronderstelling:

*Det var litt tilfeldig at det ble to bøker om månen, og det har nok ført til at folk tror jeg er mer interessert i månen enn det jeg egentlig er*¹⁶

Nasa wil het maanlandingsproject Apollo nieuw leven inblazen, maar heeft daarvoor onvoldoende financiële middelen. Om sponsors aan te trekken wordt er daarom een loterij georganiseerd: drie jongeren tussen 14 en 18 zullen de astronauten mogen vergezellen naar Darlah 2, een maanbasis die in de jaren 70 gebouwd werd.

Het project is een groot succes: een enorm aantal jongeren stelt zich kandidaat. De drie uitgelote gelukkigen zijn de vijftienjarige Midori Yoshida uit Yokohama in Japan, de

¹³ het decennium dat men zich later zou herinneren als de tijd waarin het bijna niemand een donder kon schelen en iedereen er het beste van hoopte, maar het ergste vreesde. (120) (vertaling Paula Stevens)

¹⁴ Toeval bestond niet. Er bestonden verbanden, patronen waar je onmogelijk wijs uit kon worden. (244) (vertaling Paula Stevens)

¹⁵ "Hässelby" versterkt Johan Harstads plaats als een van de interessantste jonge auteurs.

¹⁶ Het was eerder toevallig dat het twee boeken over de maan werden, en dat heeft ertoe geleid dat de mensen denken dat ik meer in de maan geïnteresseerd ben dan eigenlijk het geval is

zestienjarige Mia Nomeland uit Stavanger in Noorwegen en de zeventienjarige Antoine Devereux uit Parijs in Frankrijk.

De lezer volgt hun wel en wee vanaf geruime tijd voor de lancering. In dit deel van Darlah komt het duidelijkst naar voren dat het boek als adolescentenroman geconcipieerd werd: ouders zeur"en (Mia), jongeren willen zich niet in het traditionele sociale patroon laten dwingen (Midoni) en worstelen met relationele problemen (Antoine).

Maar ook in dit deel zijn er al onheilspellende elementen aanwezig, vooral in de pregnante scènes met Oleg Himmelfarb, een demente man die vroeger concierge was op de militaire basis Area 51. Wanneer hij in het rusthuis in Florida waar hij nu verblijft op tv beelden van de vroegere Apollolanceringen ziet, maakt een onverklaarbare paniek zich van hem meester:

Han stivnet i hele kroppen.

Han klarte ikke å puste.

[...]

På et blunk forandret ansiktet hans seg, fra et tomt, likegyldig uttrykk til blendende, hvit redsel.

Han skrek.

Og skriket hans kunne høres langt ute på gaten.

Det var lyden av et menneske som nettopp hadde skjont at alt håp var ute. (41)

Niet onterecht, zo blijkt, want vanaf de landing op de maan en het in gebruik nemen van de basis, loopt er van alles mis met de expeditie en wordt Darlah een spannend maar benauwend ("skummel" is het Noorse adjectief dat het best de atmosfeer weergeeft) verhaal met een apocalyptisch aandoend slot waar alle oppositie uiteindelijk futiel lijkt te zijn.

Dat Harstad een voorkeur voor "sampling" heeft was al in zijn vorige romans duidelijk en in Darlah doet hij dat met veel bravoure nog een keer over: het verhaal bulkt van de verwijzingen naar sciencefictionfilms en –romans, nazar bijgeloof en urban legends en naar historische feiten: achteraan in het boek bevindt zich (in heel kleine lettertjes) een "infonomimportanta" waar een groot aantal inspiratiebronnen genoemd worden. In het hierboven al vermelde interview vermeldt hij nog eens expliciet de drie films die belangrijke inspiratiebronnen waren: "Alien", "Solaris" (*Andrei Tarkovskijs film, ikke den forferdelige George Cloon[e]y remaken*) en "2001: A Space Odyssey".

---

¹⁷ Zijn hele lichaam verstijfde.

Hij kreeg geen adem meer.

[...]

In een oogwenk veranderde zijn gezicht, de lege, onverschillige uitdrukking maakte plaats voor een verpletterende, naakte angst.

Hij schreeuwde!

En zijn schreeuw was tot op straat te horen.

Het was het geluid van iemand die zojuist begrepen had dat alle hoop verloren was. (40) (vertaling Paula Stevens)

De jury die Harstad in 2008 de Brageprijs voor "Barne- og ungdomslitteratur" toekende formuleerde het o.a. zo::

Dette er en bok som tar tak i leseren fra første stund og holder grepet gjennom hele fortellingen. Med et sammensatt persongalleri og spennende intrige føres vi ut på en helt spesiell reise. Ved utstrakt bruk av elementer fra populærkulturen, både historisk og nåtidig, fascineres vi av fortellingen. Med mange referanser til film, musikk og litteratur er det mye å hente for et vidt spekter av lesere. Dessuten er personene troverdige, godt beskrevet, forskjellige og individuelle.

Her er det høy litterær kvalitet i samspill med godt oppbygget handling. Dette er spennende lesning som det er vanskelig å legge fra seg!¹⁸

Ook Alexander Van Caeneghem liet zich in De Standaard erg lovend over Darlah uit:

In Noorwegen werd Darlah oorspronkelijk als 'adolescentenroman' in de markt gezet, maar laat u niets wijsmaken: de nieuwe meesterproef van wellicht het allergrootste talent in de Scandinavische literatuur is een boek voor iedereen. Darlah is verslavend, beklemmend, ontroerend, intelligent en gewoon verschrikkelijk goed geschreven.

---

¹⁸ Dit is een boek dat de lezer vanaf het eerste ogenblik beetgrijpt en hem gedurende het hele verhaal vasthoudt. Met een gevarieerde personengalerij en een spannende intrige maken we een heel speciale reis. Door het extensieve gebruik van elementen uit zowel de historische als de hedendaagse populaire cultuur gaat er iets fascinerend uit van het verhaal. Met een groot aantal verwijzingen naar film, muziek en literatuur valt er hier voor een breed spectrum van lezers veel te halen. Bovendien zijn de personages geloofwaardig, goed beschreven en "rond". Hier vinden we hoge literaire kwaliteit gecombineerd met een knap opgebouwde plot. Dit is spannende lectuur die maar moeilijk weg te leggen is.

Noten

Buzz Aldrin, hvor ble det av deg i alt mylderet?

Johan Harstad, Buzz Aldrin, hvor ble det av deg i alt mylderet?, Oslo (Gyldendal Pocket), 2007², ISBN 978-82-05-34981-0

Johan Harstad, Buzz Aldrin waar ben je gebleven?, vertaald door Paula Stevens, Amsterdam (Podium), 2006, ISBN 978-90-5759-249-2

Het interview met Johan Harstad stond in "Bokvennen" 2011/1, blz. 10-19

De recensie van Sarah Selmer, "Moonwalker Harstad", stond in Aftenposten van 27.05.05, http://www.aftenposten.no/kul_und/litteratur/article1047437.ece

Hässelby

Johan Harstad, Hässelby, Oslo (Gyldendal Pocket), 2008 ISBN 978-82-05-38649-5

Johan Harstad, Hässelby Het demonteren is begonnen, vertaald door Paula Stevens, Amsterdam (Podium), 2009 ISBN 978-90-5759-348-1

De recensie van Anne Cathrine Straume staat op de website van NRK: <http://www.nrk.no/nyheter/kultur/litteratur/1.3742548>

De recensie van Marie G. Aubert stond in Aftenposten van 11.10.07

Voor meer informatie over Alfons Åberg zie http://www.alfons.se/fakta_bok_utland.asp

Darlah - 172 timer på månen

Johan Harstad, Darlah - 172 timer på månen, Oslo (Cappelen Damm), 2009 ISBN 978-82-02-29638-4

Johan Harstad, Darlah – 172 uur op de maan, vertaald door Paula Stevens, Amsterdam (Podium), 2011 ISBN 978-90-5759 436-6

Het interview van Harstad met ABC Nyheter is te vinden op <http://www.abcnyheter.no/node/92284>

De recensie van Alexander Van Caeneghem is te vinden in De Standaard der Letteren van 05.08.2011